

deki son emîri Hasan b. Ali es-Sanhâcî'nin (1121-1148) maiyetinde geçirdi. Mehdiye'nin 543'te (1148) bu hükümdar tarafından Normanlar'a teslim edilmesine şahit oldu. Onunla birlikte yardım istemek üzere Merakeş'e Muvahhidler Devleti'nin kurucusu Abdülmü'min el-Kûmî'nin yanına gitti; 551 (1156) yılında da Palermo'da bulunduğu bilinmektedir. Daha sonra Drmaşk'a yerleşti ve ölünceye kadar orada yaşadı. Bu arada Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir'den hadis okudu ve 567'de (1172) ondan rivayet için icâzet aldı (İbnü'l-Fuvâtî, IV/1, s. 213). 582 (1186) yılında, Mehdiyeli bir hemşehrisinin verdiği İfrîkiye'de gelişen bazı olaylarla ilgili bilgileri kaydetti (Ticânî, s. 14).

İbn Şeddâd'ın, asıl adı *Kitâbü'l-Cem' ve'l-beyân fî aḥbâri'l-Kayrevân ve men fihâ ve fî sâ'iri bilâdi'l-Mağrib mine'l-mülûk ve'l-a'yân* olan ve *Târîḫü'l-Mağrib, Târîḫü İfrîkiyye ve'l-Mağrib, Aḥbârü'l-Kayrevân* adlarıyla da tanınan tek eseri günümüze ulaşmamıştır. Bununla birlikte İbn Hallikân, İzzeddin İbnü'l-Esir, Ahmed b. Abdülvehhâb en-Nüveyrî, Makrîzî, Abdullah b. Muhammed et-Ticânî ve Ebû'l-Fidâ gibi müellifler tarafından kaynak olarak kullanılan ve bazı kısımları ıktibas edilerek hakkında çeşitli bilgiler verilen kitabın (meselâ bk. Ticânî, s. 14, 341, 346, 347 vd.; Nüveyrî, XXIV, 156, 157 vd.) İbn Şeddâd'ı Kuzey Afrika'nın seçkin tarihçilerinden biri yaptığı ve mahallî tarih türünün en güzel örneklerinden olduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklardan öğrenildiğine göre, muhteva itibarıyla eserinin önemli bir bölümü İbn Şeddâd'ın mensubu olduğu Zîrîler hânedanıyla ilgilidir ve kitap özellikle Zîrîler hakkında ilk elden bilgi vermesi açısından değerlidir; yazar doğrudan yaşadığı veya gördüğü birçok hadiseyi aktarmıştır. Bazı konularda Şiilik karşıtı eğilim taşıdığı anlaşılan eserin Fâtımî halifeleri ve nesepleri hakkındaki kısımları ise sonraki tarihçiler tarafından ıktibas edilmekle birlikte aşırı bulunmuştur (meselâ bk. İbnü'l-Esir, VIII, 27; İbn Saîd el-Mağribî, s. 34; Makrîzî, I, 37). Müellifin kaynakları arasında Atıyye b. Mahled b. Rebâh el-Mağribî, İbnü'l-Yesa' el-Endelüsî ve Rakik el-Kayrevânî gibi isimler yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 27; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 306; VI, 211; İbn Saîd el-Mağribî, *en-Nücümü'z-zâhire fî hulâ' hazreti'l-Kâhire* (nşr. Hüseyin Nassâr), Kahire 1970, s. 34; Ticânî, *Rih-*

letü't-Ticânî (nşr. Hasan Hüsnî Abdülvehhâb), Tunus 1958, s. 14-15, 341, 346, 347 vd.; İbnü'l-Fuvâtî, *Telḫiṣu Mecma'i'l-âdâb* (nşr. Mustafa Cevâd), Dimaşk 1962, IV/1, s. 213; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXIV, 156, 157 vd.; Makrîzî, *İttî'âz-ü'l-hunefâ* (nşr. Cemâleddin eş-Şeyyâl), Kahire 1416/1996, I, 37; *Keşfü'z-zunûn*, I, 29, 601; *el-Hulelû's-sündüsiyye*, I, 460, 534; II, 23, 75; P. H. Mamour, *Polemics on the Origin of the Fatimî Caliphs*, London 1934, s. 34; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 575; B. Lewis, *The Origins of Islamism*, Cambridge 1940, s. 57; H. R. Idris, *La Barbérie orientale sous les Zirides, X^e-XIIe siècles*, Paris 1962, I, s. XVIII-XIX; M. Talbi, "İbn Şeddâd", *EP* (İng.), III, 933; Muhammed Seyyidî, "İbn Şeddâd", *DMBİ*, IV, 77-78.

SABRİ HİZMETLİ

İBN ŞEDDÂD, Bahâeddin (بهاء الدين ابن شداد)

Ebû'l-Mehâsim (Ebû'l-İzz)
Bahâüddin Yûsuf
b. Râfî b. Temîm el-Mevsûlî el-Halebî
(ö. 632/1234)

Eyyûbî devlet adamı,
fakih ve tarihçi.

10 Ramazan 539 (6 Mart 1145) tarihinde Musul'da doğdu. Küçük yaşta babasını kaybettiği için dayılarının yanında büyüdü. Anne tarafından dedesi Şeddâd'a nisbetle İbn Şeddâd diye tanınır. Kur'an'ı ezberledikten sonra İbn Sa'dûn el-Kurtubî'den on bir yıl boyunca kırâat-i seb'a ile hadis ve tefsir dersleri aldı. Kendisine hadis ve fıkıh okutan hocalar arasında Ebû'l-Berekât İbnü's-Şîracî, Ebû'l-Fazl Abdullah et-Tûsî, Ebû'r-Rızâ Saîd eş-Şehrezûrî, Ebû Muhammed Abdullah es-Sanhâcî ve Ebû Bekir Muhammed el-Ceyyânî zikredilebilir. Daha sonra tahsilini ilerletmek amacıyla Bağdat'a giderek Nizâmîye Medresesi'ne girdi ve kısa süre içinde muîd olup (566/1171) yaklaşık dört yıl bu görevde kaldı. Bu arada Ebû'l-Hayr Ahmed el-Kazvînî ve Şühde el-Kâtibe gibi meşhur hocalardan ders aldı.

569 (1174) yılında Musul'a dönen İbn Şeddâd, Ebû'l-Fazl Muhammed eş-Şehrezûrî'nin kurduğu medresede hocalık yaptı. Bu arada Musul Atabegi İzzeddin Mes'ûd b. Mevdu'd tarafından Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînilâh'a, Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye ve diğer bazı hükümdarlara elçi olarak gönderildi (*en-Nevâdirü's-sultânîyye*, s. 102, 111-112, 119). 583'te (1188) hac dönüşü Dimaşk'ta bulunduğu sırada Kevkeb Kalesi'ni kuşatan Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin daveti üzerine yanına gitti ve ona

Buhârî'nin çeşitli dualar içeren bir cüzünü okudu. Daha sonra Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin 27 Receb 583'te (2 Ekim 1187) Haçlılar'dan geri almış olduğu Kudüs'ü ziyaret etti ve *Fezâ'ilü'l-cihâd* adlı eserini sunduğu sultanın takdirini kazanarak yakın çevresine alındı (Cemâziyelevvel 584/Temmuz 1188). Selâhaddîn-i Eyyûbî tarafından kazaskerliğe getirilen ve Kudüs kadılığına tayin edilen İbn Şeddâd onun ölümüne kadar (589/1193) yanından ayrılmadı; savaşlarda beraberinde bulunduğu gibi hadis ve fıkıh konularında danışmanlığını, bazan da elçiliğini yaptı. 585 (1189) yılında Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın büyük bir Haçlı ordusuyla İslâm topraklarına doğru harekete geçtiği haberi üzerine yardım sağlamak amacıyla Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînilâh ile diğer bazı hükümdarlara elçi olarak gönderildi (*a.g.e.*, s. 178-179). Haçlılar'la antlaşma yapıldıktan (588/1192) sonra da Kudüs'te bir Şâfiî medresesi kurmakla görevlendirildi.

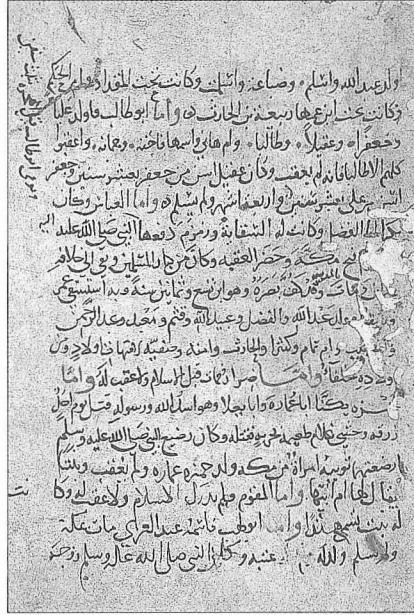
İbn Şeddâd, Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin ölümünün ardından Halep'e gitti ve 591 (1195) yılında Halep Eyyûbî Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Gıyâseddin tarafından vakıfların idareciliği yanında Halep kâdılıkudâtılığına tayin edildi; burada aynı zamanda bir vezir ve müsteşar konumundaydı. Eyyûbîler'in hemen her konuda görüşlerine başvurduğu İbn Şeddâd, çeşitli bölgelerde hüküm süren bu büyük hânedanın fertleri arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla 593 (1197), 608 (1211) ve 613 (1216) yıllarında Halep'ten Kahire'ye gidip geldi; 629'da da (1232) el-Melikü'l-Azîz'le evlenen el-Melikü'l-Kâmil Nâsırüddin'in kızını Kahire'den getiren heyetin başkanlığını yaptı.

Kendisine verilen iktâ ve ihsanlardan elde ettiği gelirle Nüreddin Mahmud Zengî'nin kurduğu medresenin karşısına 601 (1205) yılında büyük bir Şâfiî medresesiyle bir dârülhadis yaptıran İbn Şeddâd'ın şöhreti birçok kişinin ilim tahsili için Halep'e gelmesine sebep oldu. Kahire'de bulunduğu sıralarda, yaşlılığı sebebiyle medresede ders veremediği günlerde de evinde ilim öğretmekten geri durmadı. Yetiştirdiği çok sayıdaki öğrenci arasında İbn Hallikân, Ebû Şâme el-Makdisî, İbn Vâsıl, Cemâleddin Ebû Abdullah el-Fâsî el-Mukrî, Zekiyyüddin Ebû Muhammed el-Münzirî, Kemâleddin İbnü'l-Adîm, Cemâleddin Muhammed es-Sâbûnî ed-Dimaşkî ve Şehâbeddin İsmâil el-Hazrecî el-Kavsî gibi

âlimler bulunmaktadır. Kaynaklarda din-dar, faziletli ve cömert bir kişi olduğu belirtilen İbn Şeddâd 14 Safer 632'de (8 Kasım 1234) Halep'te vefat etti ve sağlığında medresesiyle dârülhadisi arasında kendisi için yaptırdığı türbeye defnedildi.

Eserleri. 1. *en-Nevâdirü's-sultâniyye ve'l-meâsinü'l-Yûsufiyye* (*Siretû Salâhiddîn, es-Siretû'l-Yûsufiyye*). Selâhaddîn-i Eyyûbî ve dönemini anlatan kaynakların başında gelmektedir. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin hayatı ve kişiliğinden sonra savaş ve fetihleriyle dönemin önemli olaylarını ele alır. Bizzat ifade ettiğine göre (s. 141) İbn Şeddâd eserini, 584 (1188) yılına kadar güvendiği bazı şahısların nakillerine, o tarihten sonraki olaylar için ise ağırlıklı olarak kendi müşahedelerine dayandırmıştır. III. Haçlı Seferi için temel kaynaklardan biri olan ve gerek müslüman gerekse hristiyan tarafların sosyal ve idarî durumlarına dair birinci elden bilgiler veren kitapta bazı önemli tarihî belgeler de yer almaktadır (meselâ bk. s. 191-192, 202-204). Albertus Schultens'in Latince (Leiden 1732-1755), Baron MacGuckin de Slane'in Fransızca (*RHC Or.*, III) çevirisiyle birlikte yayımladığı eseri, iki defa da Kahire'de basıldıktan sonra (1317, 1346) Cemâleddin eş-Şeyyâl tamamıyla (Kahire 1384/1964, 1415/1994), Muhammed Dervîş ise bazı bölümlerini seçerek (Dimaşk 1979, 1987) tekrar yayımlamıştır. Kitap, Claude Reignier Conder tarafından da *The Life of Saladin or What Befell Sultan Yûsuf* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir (London 1897; Delhi 1988).

2. *Delâ'ilü'l-aḥkâm*. Ahkâm hadisleri hakkındadır. Konuları fıkıh bablarına göre sistematik düzenle seçilen hadisler, sahâbî râvîleriyle birlikte verildikten sonra hangi hadis kaynaklarında bulundukları, rivayet farklılıkları ve sıhhat açılarından ele alınmaktadır. Metinlerde geçen garîb kelimeler açıklandığı gibi hadisten çıkarılan fikhî hükümler de sıralanmakta ve arkasından sahâbenin, mezhep imamlarının ve diğer fakihlerin konuyla ilgili görüşlerine yer verilmektedir. Eser Muhammed en-Nüceymî tarafından iki cilt (Beyrut 1412/1991), Muhammed Şeyhânî ile Ziyâdüddin el-Eyyûbî tarafından da dört cilt (Dimaşk-Beyrut 1413/1992) halinde neşredilmiştir. Nûreddin Muallim de ibadetlerle ilgili bölümün tahkikini konu alan bir doktora tezi hazırlamıştır (1412/1991, Câmîatü Ümmi'l-kurâ külliyyetü's-şerîa [Mekke]). 3. *Melce'ü'l-hükkâm inde il-tibâsi'l-aḥkâm*. Kadılar ve kadılık göre-

Bahâeddin İbn Şeddâd'ın *Esmâ'ü'r-ricâl* adlı eserinden bir sayfa (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 255, vr. 2*)

viyle ilgilidir (Brockelmann, *GAL*, I, 386). Fâyiz Abdullah Muhammed Fâyiz eserin tahkikini esas alan bir doktora tezi hazırlamıştır (1414/1993, el-Câmîatü'l-İslâmiyye külliyyetü's-şerîa [Medine]). 4. *Fezâ'ilü'l-cihâd*. Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye ithaf edilmiştir (*en-Nevâdirü's-sultâniyye*, s. 141). 5. *Esmâ'ü'r-ricâl lellezîne fi Mühezzebi's-Şirâzi*. Ebû İshak eş-Şirâzî'nin Şâfiî fıkhihina dair *el-Mühezzeb* adlı eserinde geçen şahıslar hakkında olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Cârullah Efendi, nr. 255). 6. *Kitâbü'l-Âşâ*. Hz. Mûsâ ve Firavun'la ilgilidir (Brockelmann, *GAL*, I, 386). 7. *Dürûsü'l-ḥadîs*. İbn Şeddâd'ın 629 (1232) yılında Kahire'de verdiği hadis derslerinin notlarından oluşmaktadır (a.g.e., a.y.). 8. *el-Mücezû'l-bâhir*. Fûrû-i fıkıhla ilgilidir (İbn Hallikân, VII, 100). 9. *Kitâbü'l-Aḥfiyâ' mine'l-evliyâ'* (İbnü's-Şa'âr, X, 354). 10. *et-Tuḥfetü'l-Azîziyye* (a.g.e., a.y.).

BİBLİYOGRAFYA :

Bahâeddin İbn Şeddâd, *en-Nevâdirü's-sultâniyye* (nşr. Cemâleddin eş-Şeyyâl), Kahire 1415/1994, s. 102, 111-112, 119, 141, 178-179, 191-192, 202-204; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 5-20; a.mlf., *Delâ'ilü'l-aḥkâm* (nşr. Muhammed Şeyhânî - Ziyâdüddin el-Eyyûbî), Dimaşk-Beyrut 1413/1992, neşredenlerin girişi, I, 10-25,

45-48; a.e. (nşr. Muhammed b. Yahyâ b. Hasan en-Nüceymî), Beyrut 1412/1991, neşredenin girişi, I, 3-9, 26-27; İbnü's-Şa'âr, *Kalâ'idü'l-cûmân fi ferâ'idü şu'arâ'î hâze'z-zamân* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1410/1990, X, 349-356; Münzirî, *et-Tekmilâ*, III, 384-385; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, III, 77, 82, 132, 135, 137, 164, 168, 175, 176, 185, 206, 207, 211; Ebû Şâme, *ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*, s. 163; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VII, 84-100; İbn Vâsil, *Müferricü'l-kürûb*, III, 8-9, 70, 71, 212, 236, 237; IV, 254-255, 311, 313; V, 29-30, 89-92; İbnü'd-Devâdârî, *Kenzü'd-dürrer*, VII, 176, 178, 184, 314; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XXII, 383-387; a.mlf., *Ma'rîfetü'l-kurrâ'* (Altıkulaç), III, 1216-1220; Safedî, *el-Vâfi*, XXIX, 196-203; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, IV, 82-83; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), VIII, 360-362; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 115-117; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 96-97; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), VII, 276-277; Brockelmann, *GAL*, I, 386; *Suppl.*, I, 549-550; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 553-554; N. Elisséeff, *Nûr ad-Din*, Damas 1967, I, 43-45; Franz Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 104, 173; H. A. R. Gibb, *Saladin: Studies in Islamic History*, Beirut 1972, s. 52-53, 74, 75, 121, 126, 160; a.mlf., *The Life of Saladin from the Works of 'Imâd ad-Din and Bahâ'ad-Din*, Oxford 1973, s. 2; Ramazan Şeşen, *Salâhaddîn Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul 1983, s. 11, 55, 133, 250, 262, 295-296, 366; a.mlf., *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 141, 147, 155; F. Gabrieli, *Arab Historians of the Crusades* (trc. E. J. Costello), London 1984, s. XXIX; Adnan Sâdık Erzî, "İbn Şeddâd", *İA*, V/2, s. 825; Gamal el-Din el-Shayyal, "İbn Şeddâd", *EP* (İng.), III, 933-934; Nâsir Güzeşte, "İbn Şeddâd", *DMBİ*, IV, 74-76.

CASİM AVCI

İBN ŞEDDÂD, İzzeddin (عز الدين ابن شداد)

Ebû Abdillâh İzzüddin Muhammed
b. Âlî b. İbrâhîm b. Şeddâd
el-Ensârî el-Halebî
(ö. 684/1285)

el-A'lâku'l-haṭîre adlı
eseriyle tanınan
Eyyûbîler ve Memlükler
dönemi tarihçisi.

6 Zilhicce 613'te (16 Mart 1217) Halep'te doğdu. Bazı kaynaklarda isim zincirinde değişiklik yapılarak babasının İbrâhîm, dedesinin Ali adlarıyla verildiği görülür. Çocukluğunu Halep'te geçirdi ve burada okudu; bir ara Bahâeddin İbn Şeddâd'ın öğrencisi oldu. 631 (1234) yılında ve daha sonra Dimaşk'a seyahatler yaptı (bk. *el-A'lâku'l-haṭîre* [nşr. Sâmî ed-Dehân], s. 188). Ardından kâtip olarak Halep'te Eyyûbî hükümdarlarından II. el-Melikü'n-Nâsir Selâhaddîn Yûsuf'un hizmetine giren İbn Şeddâd, 640 (1242-43) yılında